Hızla değişen dünyada iktisat

İlhan Göğüş

CHP üyesi / SHP eski genel başkan yardımcısı / Emekli İş İnsanı

Cumhuriyet Enstitüsü · 24 Ekim 2026

Temsili görsel.

İktisat: gereksinimler ve kıt kaynaklar

Yeni dönemin iktisadi tartışmalarına bir pencere

Birkaç temel başlık; birlikte tartışmaya bir başlangıç.

Gereksinimler

İnsanın gereksinimleri sınırsız

→

Kıt kaynaklar

Kaynaklar sınırlı; seçim gerekir

→

Üretim ve paylaşım

Toplum için nasıl kullanılacak?

Finansman iktisadın bir alt dalıdır.
Bu sunum iktisadı ele alır, finansman konularına girmez.

Atölyeden fabrikaya

Atölye: usta ve tezgâh

El emeğiyle üretim

Buhar gücü

Makineleşme

Fabrika: makineler ve işçiler

Kararlar işletme sahibinde

Science Museum · James Watt ve buhar gücü

Temsili görsel.

Montaj hattı işi parçalara ayırdı

Sanayi devrimi

Fabrikalaşma

Ücret, süre ve
çalışma koşulları

1913 · Ford

Montaj hattı

İş parçalara ayrılır;
hattın temposu belirleyicidir.

The Henry Ford · Hareketli montaj hattı, 1913

Temsili görsel. Tarih şeridindeki aralıklar süre ölçmez.

Bilgi ağlarla dolaşıma girdi

Bilgisayar ve ağdan yapay zekâya

Sanayi devrimi
Fabrikalaşma
Ücret, süre ve çalışma koşulları

1913 · Ford
Montaj hattı
İş parçalara ayrılır; hattın temposu belirleyicidir.

Bilgisayar ve ağ
Bilgi paylaşımı
CERN: araştırmacılar için Web Sayfaları birbirine bağlayan sistem

Yapay zekâ
İnsanın uzmanlığı
Acemoğlu, Autor ve Johnson Çalışanı güçlendiren yön

CERN · Ağın doğuşu / Acemoğlu, Autor ve Johnson · 2026

Temsili görsel. Tarih şeridindeki aralıklar süre ölçmez.

Teknoloji işin içeriğini değiştirir

01 → 02 → 03

Deneyim

Çalışanın biriken bilgisi

Yeni araç

Kullanım kararına katılım

İşin içeriği

Öğrenme ve daha iyi üretim

Acemoğlu, Autor ve Johnson, 2026; IMF, 2024

Yapay zekâ çalışanı güçlendirmeli

	Çalışanı eksilten yön	Çalışanı güçlendiren yön
Yön	Yalnız çalışan sayısını azaltmak	İnsanın uzmanlığını geliştirmek
Karar	Tek başına yönetim kararı	Teknoloji kararlarına katılım
Yarar	Üretim tasarrufu	Ücret ve çalışma koşullarında karşılık

Acemoğlu, Autor ve Johnson, 2026; savunduğum yön

Üretimin kaynakları ve gelirleri

Emek

Bedensel ve zihinsel çalışma

Ücret

Toprak ve doğal kaynaklar

Arazi, su, madenler

Rant

Fiziksel sermaye

Makine, bina, araç

Faiz / sermaye getirisi

Girişimcilik

Örgütleme, karar ve belirsizlik

Kâr

Fırın: üretim aracı. Fırını almak için kullanılan para: finansman aracı.

Öğretici eşleştirme; bütün okullar aynı sınıflandırmayı kabul etmez.

Toprak, emek ve sermayeye üç bakış

Fizyokratlar	**Toprak ve tarım** Net ürünün kaynağı tarım; diğer faaliyetlere bu çerçeveden bakış.
Klasik iktisat	**Emek, toprak, sermaye** Smith ve Ricardo: üretim kadar ücret, rant ve kârın bölüşümü.
Marksist iktisat	**Emek gücü ve üretim araçları** Emek araçları ve nesneleri; sermaye toplumsal bir üretim ilişkisi.

Girdiler ve yenilik

Neoklasik iktisat	**Emek, sermaye, doğal kaynaklar** Örgütlenme ve girişimcilik; modellerde teknoloji ve üretkenlik.
Schumpeterci yaklaşım	**Girişimci ve yeni bileşimler** Yeni ürün, yöntem ve örgütlenme. Üretimde yenilik.

Talep ve doğanın sınırları

Keynesyen iktisat	**Toplam talep ve kaynak kullanımı** Yeni bir faktör listesinden çok, mevcut kaynakların kullanım düzeyi.
Ekolojik iktisat	**Doğal kaynaklar ve ekosistemler** Enerji ve doğanın sunduğu hizmetler. Diğer faktörlerle ikamenin sınırları.

Kaynaklardan mülkiyete ve bölüşüme

Kaynaklar

Üretime ne katkı sağlıyor?

Emek, doğa, araçlar ve bilgi

→

Kontrol ve mülkiyet

Kararı kim veriyor?

Kaynakları kim kontrol ediyor?

→

Bölüşüm

Gelirden kim ne pay alıyor?

Ücret, rant ve kâr

Emekçinin üretimdeki payı ve yönetime katılması
aynı ilişkinin içinde.

Ekmek büyürken üretenin payı

01 → 02 → 03

Üretim büyür

Makine ve bilgiyle

Paylaşım kararı

Ücret ve güvence

Üretenin sofrası

Hayatta görülen sonuç

Çalışan ödemelerinin üretimdeki payı

%36,6 · İşgücü ödemeleri

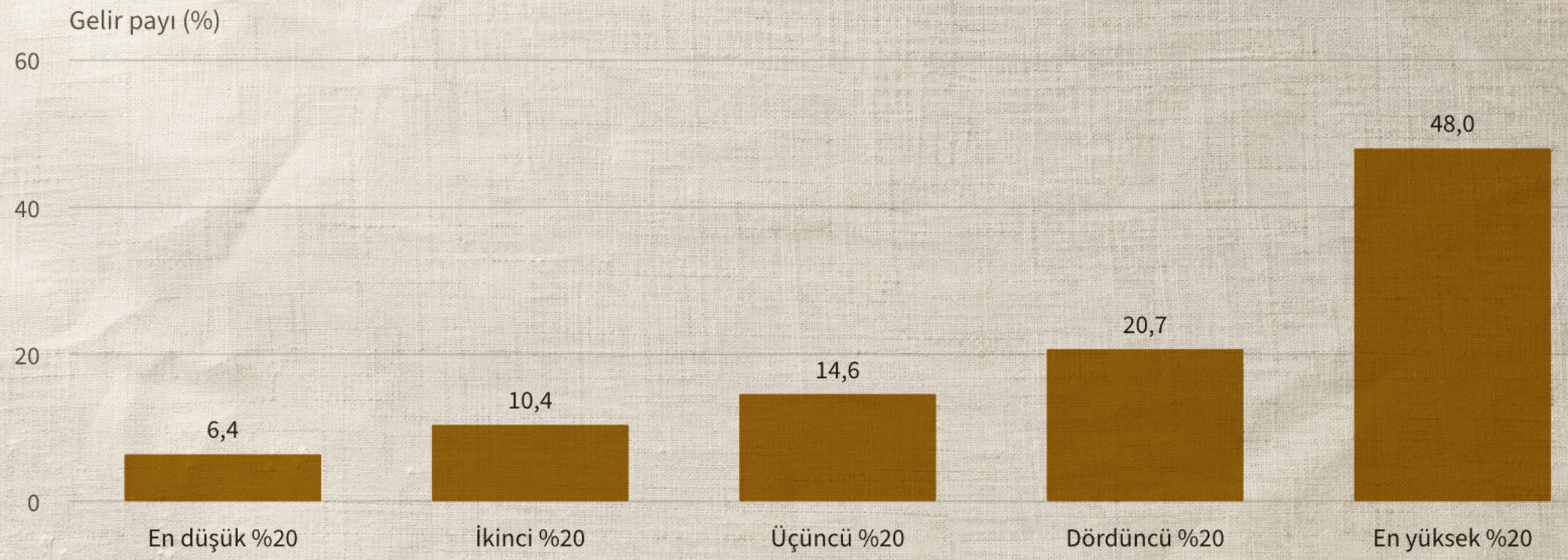
%63,4 · Kalan katma değer

Aynı payın iki gösterimi

Ücretler ve işveren sosyal katkıları. Kalanın tamamı şirket kârı değildir.

TÜİK · Yıllık GSYH 2025, bülten 58198 · İşgücü ödemeleri / gayrisafi katma değer

Eşit nüfus, farklı gelir payları

Her grupta aynı sayıda insan var. Yayımlanan paylar yuvarlanmıştır.

Kaynak: TÜİK Gelir Dağılımı 2025, bülten 53993; gelirler 2024

Gini katsayısı: 0,410

Sıfır: tam eşitlik. Bir: en yüksek eşitsizlik.

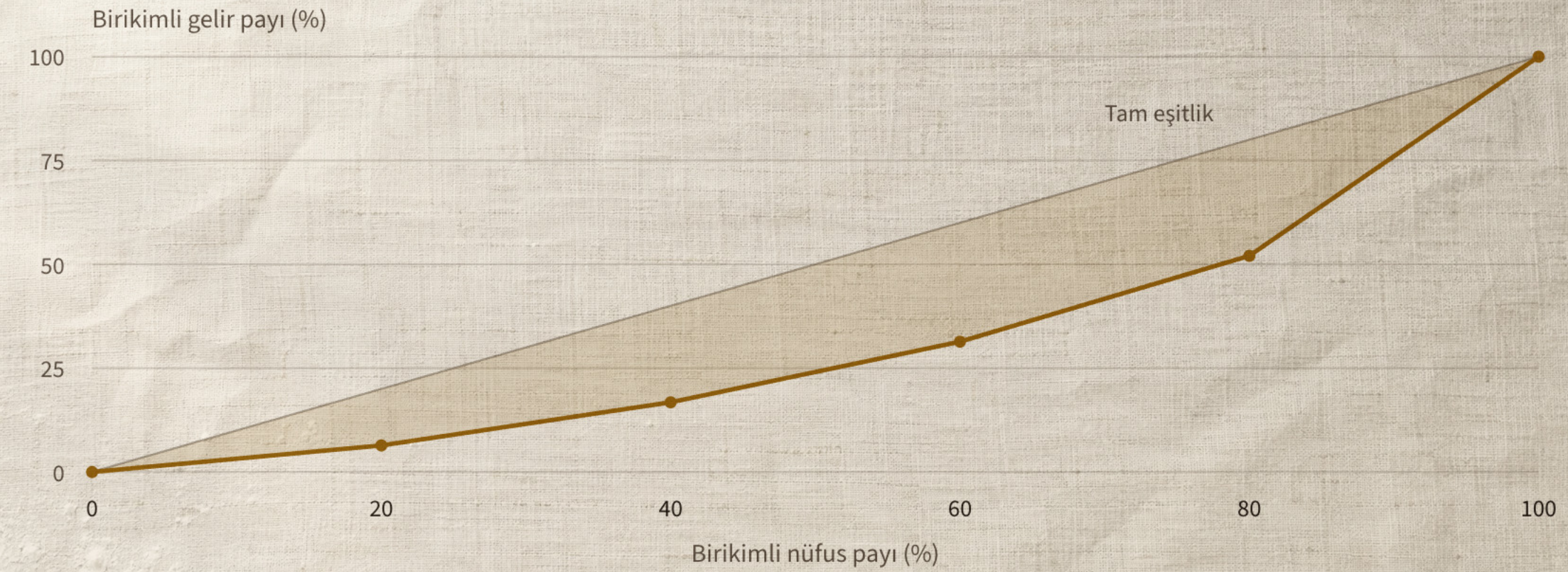
Türkiye, 2025 araştırması

Resmî Gini, beş gelir grubunun noktalarından hesaplanmış değildir.

Kaynak: TÜİK Gelir Dağılımı 2025, bülten 53993; gelirler 2024

Lorenz eğrisi: daha adil bir dağılım

Paylar %100,1 toplamına göre normalize edildi. Yaklaşık çizim; hedef daha adil bir toplum.

Kaynak: TÜİK 2025, tablo: sıralı %20 gelir payları; 2024 gelirleri

Bölüşümün kuralları emekten yana

01 → 02 → 03

Adil vergi

Ödeme gücüne göre katkı

Yönetime katılım

Yönetim ve ücret kararlarında

Kamu kaynağı

Toplumun gereksinimleri

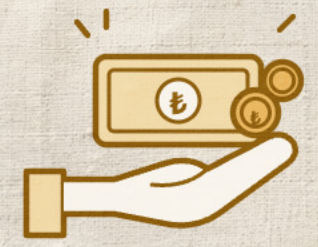

Adil vergi: gelir, servet ve miras

01 → 02 → 03

Gelir

Yüksek kazancın katkısı

Servet

Büyük varlıkların katkısı

Miras

Devredilen varlığın katkısı

Kamu giderlerine ödeme gücüne göre katkı. Burada oran veya tutar belirtilmiyor.

Piketty, Saez ve Zucman, 2023; önerim

Yönetime katılım ve kârdan pay

01 → 02 → 03

Yönetime katılım

Kararlara emekçinin katılması

Kârdan pay

Ücretin yanında kârdan pay

bütün ekmek: ortak ürün

sofrana gelen pay

Öğrenme zamanı

Çalışma saati içinde eğitim

Acemoğlu, Autor ve Johnson, 2026; önerim

Kamu kaynağı topluma yarasın

Yolsuzluk, rüşvet ve kaynak israfına karşı denetim ve hesap verme.

IMF, maliye politikası ve yapay zekâ, 17 Haziran 2024; önerim

Kamu kaynağının karşılığı

01 → 02 → 03 → 04

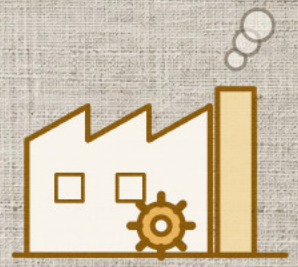
Kamu desteği

Toplumun kaynağı

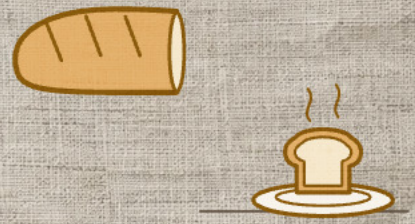
Yatırım ve iş

Nitelikli iş ve eğitim

Çalışanın kazancı

Üretimdeki gelişmeden pay

Sonucu izle

Açık koşullar, hesap verme

Tüpraş: üretim varlıklarında kamu yararı ilkesi.

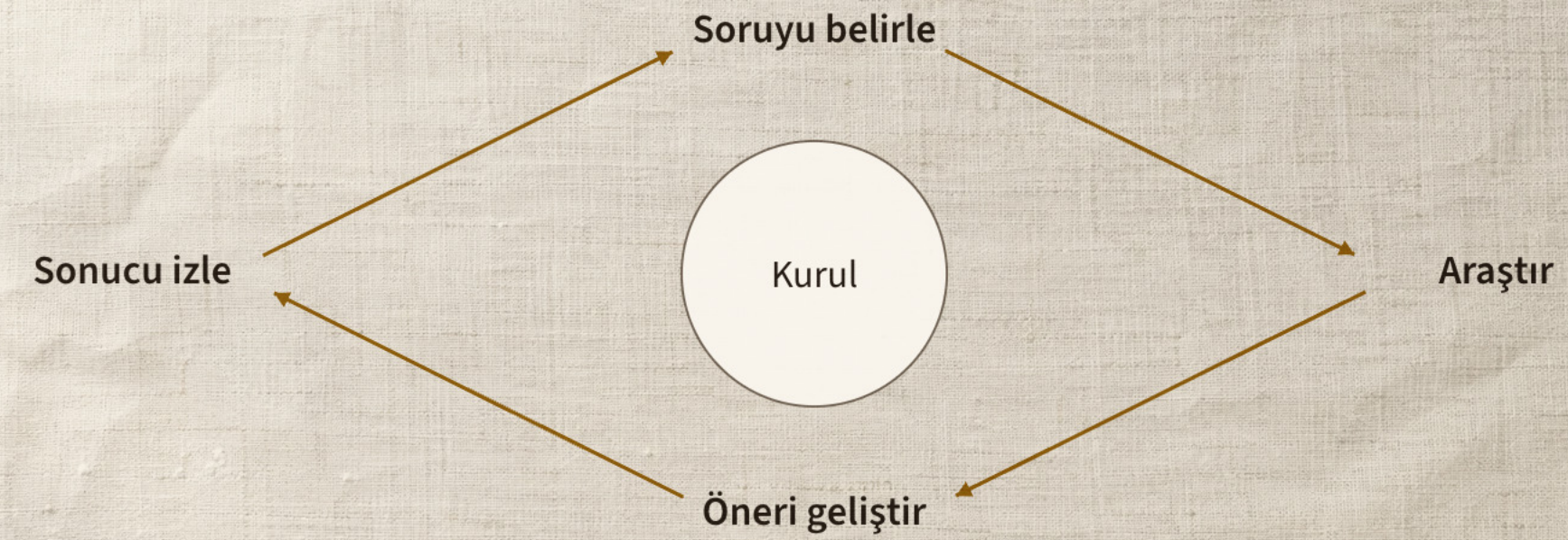
OECD, Industrial subsidies; İlhan Göğüş, Tüpraş yazısı (sağlanan metin)

İktisadi politikalar kurulu

Çalışanların deneyimi araştırmanın içinde yer almalı.

Sürekli çalışan bir kurul

Gündem ve sonuçlar açık olsun; toplum ne önerildiğini görebilsin.

İktisadi politikalar kurulu sürekli çalışsın

Değişen dünyayı izleyelim. Emekten yana somut yollar geliştirelim.

Cumhuriyet Enstitüsünde bu işi birlikte sürdürelim.

Teşekkür ederim.

İlhan Göğüş

CHP üyesi / SHP eski genel başkan yardımcısı / Emekli İş İnsanı

Cumhuriyet Enstitüsü · 24 Ekim 2026

Temsili görsel.